

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента Боровика Андрія Володимировича на дисертаційне дослідження Кіяшка Юрія Михайловича на тему: «Адміністративно-правове забезпечення протидії загрозам системі економічної безпеки України, що можуть виникати внаслідок операцій із цифровими активами», поданого до захисту у спеціалізовану вчену раду Науково-дослідного інституту публічного права на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертаційної роботи. Система економічної безпеки України – складна поліструктурна субстанція нинішньої дійсності, яка має значення для різних сфер публічного життя та приватноправових відносин. Порушення в її функціонуванні невідворотно призведе до появи й стрімкому розвитку багатьох не бажаних наслідків. Це може зумовити ускладнення перебігу ряду процесів, критичних для суспільства, запустити ланцюгові реакції, сформувати несприятливі умови для ведення підприємницької діяльності, інвестування, відносин з наглядовими та контролюючими органами тощо. Тому стійке функціонування репрезентованої системи – необхідна умова, особливо для воюючої країни.

Реалізація вказаного наміру можлива виключно завдяки систематичній протидії будь-яким чинникам, явищам та реагування на тенденції, що несуть загрозу такій субстанції. Не залежно від ступеня розвитку та складності попередня увага (оцінка) має бути приділена кожному з їхнього числа. Розуміння характеру проблеми, оцінка перспектив прогресування, урахування закордонних практик позитивно відобразиться на результатах вітчизняної державної політики та мінімізує появу прорахунків. Означене стосується й цифрових активів, які, попри наявність багатьох переваг, можуть завдавати шкоди економічній компоненті. Рецензоване дисертаційне дослідження якраз і присвячене аргументуванню необхідності своєчасно зреагувати на згадані загрози та окресленню першочергових послідовних заходів із удосконалення існуючих засад.

Виходячи з викладеного, дисертаційне дослідження Кіяшка Юрія

Михайловича «Адміністративно-правове забезпечення протидії загрозам системі економічної безпеки України, що можуть виникати внаслідок операцій із цифровими активами» є актуальною науковою працею. Робота покликана спонукати до консолідації поточних зусиль задля вирішення представлених проблем із оптимальним використанням ресурсного забезпечення, що вкрай важливо у період повномасштабного вторгнення.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Структура дослідження обумовлена його метою, об'єктом та предметом наукового інтересу. Мета роботи полягає в тому щоб, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства, з'ясувати сутність та особливості адміністративно-правового забезпечення протидії загрозам системі економічної безпеки України, що можуть виникати внаслідок операцій із цифровими активами. На основі узагальнення позитивного вітчизняного та зарубіжного досвіду встановити напрями розвитку правових та організаційних засад здійснення відповідної діяльності, розробити ефективне теоретико-методологічне, методичне та правове підґрунтя для розбудови комплексного адміністративно-правового забезпечення з протидії загрозам системі економічної безпеки України, що можуть виникати внаслідок операцій із цифровими активами. Об'єкт роботи є суспільні відносини, що виникають під час реалізації заходів із протидії загрозам системі економічної безпеки України, що можуть виникати внаслідок операцій з цифровими активами. Предмет становлять адміністративно-правові засади з протидії загрозам системі економічної безпеки України, що можуть виникати внаслідок операцій з цифровими активами.

Під час виконання роботи дослідником було вирішено ряд поставлених завдань серед яких, доведено необхідність публічно-правового забезпечення системи економічної безпеки України. Наголосивши, що питання стійкого ефективного й результативного публічно-правового і колективного суспільного забезпечення має вкрай вагоме значення для економічної компоненти. З огляду на численний стрімко прогресуючий діапазон викликів, загроз і ризиків останній,

відсутність належного спільного реагування є передумовою для послаблення економічного потенціалу країни й безпекових можливостей загалом (с. 95-96 дис.).

Дослідником аргументовано та доведено значимість і складність категорії «цифрові активи». Зокрема, підкреслено, що вона є недостатньо розробленою в офіційній, науковій і фаховій площинах попри істотний прогресуючий явний потенціал. Ураховуючи превалювання інтересу щодо суміжних явищ і процесів, у силу наявності міжнародних і законодавчих орієнтирів, предметна одиниця також містить ряд відмінних особливостей, котрі варті уваги (с. 96 дис.).

Заслугує уваги судження щодо важливості актуалізації ключових загроз аналізованій системі. Тому слід урахувати погляд, що формування відповідного нинішнім реаліям кількісного та якісного спектра загроз системі економічної безпеки України – одне з провідних завдань науковців, учених і фахівців. З огляду на їх властивості та враховуючи критичний стан багатьох економічних процесів на тлі триваючої гібридної війни, така проблематика нарівні із воєнними загрозами вирізняється центристською роллю. Відсутність належного комплексного реагування суттєво ускладнить із без того поточну безпекову й оборонну ситуації. Особливої важливості це набуває і внаслідок обмеженості ресурсного забезпечення, лєвова частка якого закономірно та безальтернативно задіяна для задоволення інших потреб (військових, геополітичних, гуманітарних тощо) (с. 97 дис.).

Слід погодитися з думкою дослідника про часткову врегульованість таких питань. Зокрема реалії сьогодення демонструють, що ці питання врегульовані фрагментарно (залежно від легалізованих форм цифрових активів), а в цілому перебувають у процесі тривалого становлення. Така тенденція релевантна міжнародній правотворчості й практикам більшості іноземних країн, котрі, попри визнання цифрових активів, тільки починають усвідомлювати зворотні сторони відповідних процесів. У національних масштабах зазначеному аспекту присвячена увага з позицій державно-правового регулювання поведінки учасників ринків віртуальних активів, запобігання й протидії легалізації

(відмиванню) доходів, одержаних неправомірним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, реагування на кіберзагрози, а також недопущення зловживань суб'єктів, на яких поширює свою дію спеціальний правовий режим Дія Сіті (с. 142-143 дис.).

Виняткову цінність становить думка про необхідність ефективної взаємодії у цій сфері, особливо на фоні правових прогалин. Насамперед, слід урахувати думку, що усі суб'єкти з протидії аналізованим вище загрозам є активними учасниками колективних заходів, здійснюваних відносно окремих форм цифрових активів. При цьому, це різні аспекти спільної діяльності на всіх рівнях і за багатьма векторами санкціонованого впливу. Зважаючи на компетенцію конкретного суб'єкта, взаємодія може відбуватись із декількох незалежних питань, одного напрямку або єдиної правозастосовної траєкторії зі широким діапазоном процедурних сумісних заходів (с. 145 дис.).

Необхідно погодитися зі здобувачем щодо важливості аналізу міжнародних та провідних закордонних моделей задля опрацювання наявного досвіду. Слушною є точка зору, що провідні іноземні моделі щодо протидії таким загрозам, у переважній більшості, також перебувають на зародкових стадіях. Виняток складають деякі держави (Велика Британія, ОАЕ, Сінгапур, США, Японія та ін.), котрі в силу різних індивідуальних обставин випереджають інших за цим параметром. У той же час спостерігається тенденція до розуміння потреби комплексної розробки саме цього напрямку. Серед найпоширеніших загроз від операцій із цифровими активами виділяються наступні: 1) відсутність комплексного правового забезпечення; 2) кіберзагрози; 3) легалізація (відмивання) доходів, отриманих протиправним шляхом; 4) недостатня дослідженість таких засобів і їхнє стрімке прогресування за різними характеристиками; 5) шахрайство; 6) інші чинники, явища, а також тенденції (с. 183 дис.).

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що робота є однією із перших спроб комплексно з використанням методів

наукового пізнання і наявних досягнень правничої науки сформулювати теоретико-методологічне, методичне та правове підґрунтя для розбудови комплексного й збалансованого адміністративно-правового забезпечення з протидії загрозам системі економічної безпеки України, що можуть виникати внаслідок операцій із цифровими активами.

До вагомих наукових результатів дисертації можна віднести такі:

– змістовно й аргументовано розкрито потенціал цифрових активів із позиції загрозовості деяких технологій та інновацій стійкому функціонуванню системи економічної безпеки України. Доведено, що їх варто розглядати під такими кутами зору: 1) блага з унікальними ідентифікаційними (буквено-числовими) кодами, що існують у цифровій формі й перебувають в обороті виключно у цифровому середовищі, мають цінність і вартісну визначеність у платіжній, інших матеріальних і нематеріальних формах та можуть використовуватися необмежним колом осіб; 2) широкий, непрогнозовано змінний спектр типів об'єктів нематеріального змісту, що існують у цифровій формі й обертаються в цифровому середовищі; 3) прояв прав власності (володіння, користування, розпорядження), що передбачають оперування об'єктами нематеріального змісту у цифровому середовищі, в тому числі переважно безперешкодного доступу до них, незалежно від волі інших учасників відносин, зокрема й держави та суб'єктів міжнародного права; 4) у залежності від намірів, різновидів засобів і способів підвищення або зниження рівня ефективності функціонування установ, підприємств, організацій та діяльності суспільства. Визначено властивості та ознаки цих активів, проаналізовано поширені підходи до розуміння їх типологізації (форм прояву);

– представлено й класифіковано суб'єктів із протидії загрозам системі економічної безпеки України, що можуть виникати внаслідок операцій із цифровими активами на основі критерію меж компетенції установ (загальна та спеціальна). До носіїв загальної компетенції віднесено наступні суб'єкти: 1) Верховна Рада України; 2) Президент України та Рада національної безпеки і оборони України; 3) Кабінет Міністрів України, Міністерство економіки

України, Міністерство фінансів України та інші центральні органи виконавчої влади; 4) суди (місцеві загальні суди, відповідні апеляційні суди, Верховний Суд (Касаційний кримінальний суд, Велика Палата Верховного Суду); 5) та ін. Перелік суб'єктів зі спеціальною компетенцією запропоновано представити у такому складі: 1) Міністерство цифрової трансформації України; 2) Міжнародна група з протидії відмивання брудних грошей; 3) Державна служба фінансового моніторингу України; 4) Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку; 5) Національний банк України; 6) правоохоронні органи (Бюро економічної безпеки України, Державне бюро розслідувань, Національне антикорупційне бюро України, Національна поліція, Служба безпеки України);

– окреслено та обґрунтовано першочергові вектори розбудови комплексного адміністративно-правового забезпечення: 1) розробка сприятливого теоретико-методологічного та методичного підґрунтя; 2) формування юридичних основ для подальшої розбудови системи економічної безпеки України і механізмів реагування на чинники, явища та тенденції цифрового походження; 3) вирішення питання щодо розмежування компетенції та посилення ролі більшості суб'єктів системи економічної безпеки України (персоніфікованих органів), шляхом окреслення чітких намірів із удосконалення їхнього адміністративно-правового статусу);

– запропоновано бачення адміністративно-правових засад з протидії загрозам системі економічної безпеки України, що виникають при проведенні операцій із цифровими активами. Встановлено, що такі основи являють собою сукупність норм адміністративного права, об'єктивованих у нормативно-правових актах різної юридичної сили, які визначають мету, завдання, принципи, функції та інші адміністративно-правові способи та засоби, за допомогою яких здійснюється регулювання предметної сфери відносин. Запропонована наступна їх класифікація: 1) Конституція України; 2) міжнародні договори України; 3) закони; 4) підзаконні нормативно-правові акти.

Структура роботи повністю відповідає завданню з підготовки наукового дослідження. У вступі автор підкреслює актуальність теми, ставить мету, та

завдання, визначає об'єкт і предмет. У першому розділі досліджено теоретико-методологічні основи протидії загрозам системі економічної безпеки України, що можуть виникати внаслідок операцій із цифровими активами. Розкрито питання особливостей системи економічної безпеки України як об'єкта публічно-правового забезпечення, зокрема автором визначено саме поняття, встановлено властивості та ознаки; схарактеризовано категорію «цифрові активи», підкреслено їхню важливість для економіки; досліджено питання загроз вказаній системі, наголошено на існуванні руйнівного потенціалу цифрової складової для економіки; здійснено огляд міжнародних й іноземних стандартів та правових механізмів з протидії цим загрозам та доведено необхідність подальшого вивчення зазначених моделей.

У другому розділі досліджено існуюче адміністративно-правове регулювання протидії загрозам системі економічної безпеки України, що можуть виникати внаслідок операцій із обороту цифрових активів. Звернено увагу на адміністративно-правові засади з протидії загрозам системі економічної безпеки України, що мають місце при проведенні операцій із цифровими активами та аргументовано доведено фрагментарність останніх. Автором окреслено специфіку адміністративно-правового статусу суб'єктів системи економічної безпеки України зі спеціальною компетенцією у цій сфері паралельно вказавши на дискусійні питання. Розкрито особливості адміністративно-правового механізму взаємодії таких суб'єктів та виявлено деякі спірні позиції. Заслужовує увага точка зору дослідника про необхідність здійснення належного контролю та нагляду особливо на фоні унікальності і стійкої популяризації такого вектору.

Заключний розділ присвячений пріоритетним напрямам розбудови адміністративно-правового забезпечення з протидії загрозам системі економічної безпеки України, що можуть виникати внаслідок операцій із цифровими активами. У рамках якого було висвітлено такі аспекти: 1) огляд і компаративний аналіз міжнародних та провідних закордонних моделей щодо протидії загрозам, які можуть виникати внаслідок операцій із цифровими активами; 2) окреслення першочергових векторів для розбудови комплексного

адміністративно-правового регулювання з протидії загрозам системі економічної безпеки України, що можуть виникати внаслідок операцій із цифровими активами; 3) шляхи реалізації напрямів формування комплексного адміністративно-правового забезпечення з протидії загрозам системі економічної безпеки України, що можуть виникати внаслідок операцій із цифровими активами з урахуванням досвіду іноземних країн. Із-поміж численних здобутків особливої уваги заслуговують першочергові вектори для розбудови такого забезпечення, а саме: 1) розробка сприятливого теоретико-методологічного та методичного підґрунтя; 2) формування юридичних основ для подальшої розбудови системи економічної безпеки України і механізмів реагування на чинники, явища та тенденції цифрового походження; 3) вирішення питання щодо розмежування компетенції та посилення ролі більшості суб'єктів системи економічної безпеки України (персоніфікованих органів) шляхом окреслення чітких намірів із удосконалення їхнього адміністративно-правового статусу (формування збалансованих адміністративно-правових засад, чіткого визначення рівнів і напрямів функціонального впливу, поглиблення взаємодії, оптимізація контролю та нагляду, підвищення ефективності запобігання й протидії проявам економічної злочинності із використанням функціоналу цифрових засобів ураження).

Дослідником було проведено аналіз вітчизняних літературних джерел з обраної теми. Робота відповідно оформлена, грамотно написана, легко читається та сприймається. Автор добре знає проблему, вміє формулювати наукові та практичні завдання, знаходити адекватні засоби їхнього рішення. У дисертації сформульовано цілий ряд нових та належно обґрунтованих наукових положень, що є внеском здобувача в юридичну науку.

Результати теоретичного і практичного дослідження можуть бути використані під час викладання навчальних дисциплін для здобувачів закладів вищої освіти, які навчаються за спеціальністю 081 «Право» та у прикладній діяльності.

Повнота викладення наукових положень, висновків і результатів в

опублікованих працях. Основні результати дисертації, висновки та пропозиції знайшли відображення в одинадцяти наукових публікаціях, з яких п'ять статей в журналах, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна стаття – в науковому періодичному виданні, що індексується в наукометричній базі даних Web of Science.

Підсумки розробки проблеми в цілому, окремі її аспекти, одержані узагальнення і висновки були оприлюднені на таких міжнародних науково-практичних конференціях: 1) «Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів» (м. Суми, 21–22 травня 2020 р.); 2) «Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів» (м. Суми, 20–21 травня 2021 р.); 3) «Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів» (м. Суми, 20–21 травня 2021 р.); 4) «Modernization of science and its influence on global processes» (20 вересня 2024 р., м. Берн, Швейцарія); 5) «Цифрове наукове суспільство: соціально-економічні, правові та міжнародні аспекти» (м. Дніпро, 6 вересня 2024 р.).

Робота складається зі вступу, трьох розділів, що включають одинадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 255 сторінок. Робота містить список використаних джерел із 386 найменувань на 43 сторінках.

Оформлення дисертації відповідає вимогам, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40. Поршень академічної доброчесності у дисертації та наукових працях, в яких висвітлено наукові результати дослідження Кіяшка Ю. М., не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Разом із тим робота має певні недоліки і упущення, які потребують додаткових пояснень:

1. У підрозділі 1.3 називаються приклади загроз, які обумовлені обігом деяких форм цифрових активів. Ознайомлюючись і змістовно вивчаючи характер таких загроз, слушним буде припущення, що більшість із їхнього числа виникають у результаті обертання віртуальних активів – одних із форм цифрових активів, якщо керуватися логікою автора. Такий підхід може викликати

мотивовані сумніви у доцільності позиціонування цифрових активів як загрози системі економічної безпеки України, оскільки йдеться про змістовно ширшу категорію.

Робота б тільки виграла, якби було більшу увагу приділено питанню саме ролі цифрових активів у частині сприяння появи відповідної категорії загроз. Також варто навести аргументи щодо того, яким чином відображається поточний функціонал аналізованих активів відносно існуючих загроз. Зазначені міркування забезпечили б додаткове вагоме обґрунтування з приводу дійсного руйнівного впливу для економіки від дії цифрових активів.

2. Серед суб'єктів зі спеціальною компетенцією називається Міжнародна група з протидії відмивання брудних грошей (FATF), тим самим підкреслюється її вагома роль у цих процесах (підрозділ 2.2). Це видається спірним та вимагає додаткової аргументації, оскільки йдеться про суб'єкта міжнародного права, який видає методології та рекомендації, що обмежує контрольні і наглядові функції в розумінні вітчизняного адміністративно-правового регулювання. Порівняно із компетенцією Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку чи Національного банку України функціональний потенціал згаданого суб'єкта помітно вужчий.

Зважаючи на це, варто детально розкрити питання ролі Міжнародної групи з протидії відмивання брудних грошей (FATF) щодо впливу на функціонування сфери цифрових активів. Окрім того, слід визначити його роль на національне правове забезпечення вказаного напрямку. Це матиме істотне значення з позиції доведення доцільності позиціонування організації як суб'єкта зі спеціальною компетенцією в Україні.

3. Виходячи з аналізу дисертаційної роботи можна прийти до висновку, що на сучасному етапі потенціал таких засобів активно та стійко використовується як один із методів гібридної війни з боку агресора (підрозділ 1.3). Це завдає істотної шкоди в тому числі національним економічним інтересам України у чому помилково мати сумнів. До того ж, це дійсно наочно демонструє реальний руйнівний вплив на досліджувану систему, що зайвий раз мотивовано доводить

актуальність проблеми.

Доцільно було б навести конкретні факти і детально розкрити природу таких проявів саме в поточних воєнних реаліях. Це мало б позитивне значення з точки зору усвідомлення характеру проблеми та належним чином відобразилося на питанні напрацювання ширшого діапазону теоретико-методологічних, методичних і правових засад із розбудови безпекового середовища.

4. В роботі особливе місце відводиться Державній службі фінансового моніторингу України (підрозділ 2.2) з чим слід погодитися на фоні частих проявів легалізації (відмивання) доходів, одержаних протиправним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення за допомогою деяких форм цифрових активів. При цьому у повній мірі не розкриті практичні аспекти такої роботи.

З огляду важливу превентивну роль Державної служби фінансового моніторингу України варто було б змістовно розкрити питання здійснення операційного та стратегічного аналізів із питань протидії відповідним загрозам. Це мало б важливе значення, виходячи з наміру посилення правового забезпечення цієї сфери, а також підвищення ефективності спільної діяльності з іншими державними органами, суб'єктами міжнародного права та іноземними інституціями.

Загальний висновок. Підсумовуючи, можна зробити висновок, що дисертація Кіяшка Юрія Михайловича на тему «Адміністративно-правове забезпечення протидії загрозам системі економічної безпеки України, що можуть виникати внаслідок операцій із цифровими активами», сприймається як цілісне завершене дослідження, містить в собі наукові висновки, пропозиції та рекомендації, що мають істотне значення для правової науки, правотворчості й правозастосування, і відповідає вимогам МОН України. Рецензоване наукове дослідження, його результати та оформлення відповідають вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, Порядку

присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, а його автор – Кіяшко Юрій Михайлович заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії (галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право»).

Рецензент –

**віце-президент з наукової роботи
Науково-дослідного інституту
публічного права,
кандидат юридичних наук, доцент**

Андрій БОРОВИК